

„Trisaghionul pentru cei morți” - un formular „inedit” al Abației din Grottaferrata

Diacon dr. Nicolae PREDA

Keywords: divine service, prayers for the dead, troparion, Trisagion, Grottaferrata

Determinarea câtorva aspecte legate de această structură de slujbă, numită „Slujba Trisaghionului celor adormiți”, ar fi binevenită astăzi mai mult ca oricând, lămurind, pe de o parte, practica veche a Bisericii, iar, pe de alta, întărind elementele și actele din practica liturgică actuală.

Despre evoluția acesteia nu s-a scris foarte mult și totuși ar trebui să intereseze pe specialiști, devreme ce este parte importantă a rânduielilor din cadrul cultului public al Bisericii noastre, fiind totodată capabilă să ne înfățișeze modul în care a avut loc „transferul” unor elemente de cult dintr-o tradiție în alta, mai exact, din cea studită (constantinopolitană) în cea savaită (palestiniană).

1. Generalități

Ceaslovul sau Orologhiul¹ editat în Abația² din Grottaferrata în anul 1950 redă o rânduială specială a „Trisaghionului”³ pentru cei

¹ «Ceaslovul sau Orologhiul (slv. *ceaslovă*, gr. ὥρολόγιον, τό – *orologhion*; lat. *horarium*, coresp. cărții *Breviarium*, la catolici) – este una din cărțile liturgice ale Bisericii Ortodoxe...», Pr. Prof. Dr. E. BRANIȘTE și Prof. Ecaterina BRANIȘTE, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Editura Diecezană, Caransebeș, 2001, p. 97.

² «Abație, abații (ital. *abazzia*) – mănăstirea condusă de un abate sau o abatesă; stăreție», Pr. Prof. Dr. E. BRANIȘTE și Prof. Ecaterina BRANIȘTE, *Dicționar enciclopedic*, p. 17.

³ «*Trisagion* (τρισάγιον). Lode alla santissima Trinità in cui si ripete per tre volte la parola ἄγιος (= santo). La formula esatta è: “Santo Dio, Santo Forte, Santo Immortale, abbi pietà

adormiți⁴”, diferită de cea consemnată de cărțile noastre de cult, și de aceea sunt de părere că redactarea acesteia ar fi de mare folos.

Intenția mea este însă de a indica pur și simplu această rânduială, fără a mă aplica asupra unei analize complete. Așadar, cei interesați ar avea posibilitatea de a se ocupa în mod detaliat de toate problemele legate de originea și dezvoltarea ei.

2. Slujba⁵ Trisaghionului celor adormiți – rânduială

«*Slujba trisaghionului celor adormiți*⁶

Sfinte Dumnezeule. Preasfântă Treime. Tatăl nostru. Că a Ta este, și troparele acestea:

Glasul al 2-lea.

Cel ce prin adâncul⁷ înțelepciunii cu iubirea de oameni⁸ toate le chivernisești, și ceea ce este de folos tuturor le dăruiești,

di noi”, ripetuta per tre volte», V. BRUNI, *I funerali di un sacerdote nel rito bizantino, secondo gli Eucologi manoscritti di lingua greca*. Pubblicazioni dello Studium Biblicum Franciscanum. Collectio Minor n. 14 (Jerusalem: Franciscan Printing Press, 1972) p. 86, nota 36.

⁴ «*Trisaghion dei morti*», Pl. de MEESTER, *Liturgia bizantina. Studi di rito bizantino alla luce della Teologia, del Diritto Ecclesiastico, della Storia, dell'Arte e dell'Archeologia*. Libro II. Parte VI: *Rituale-Benedizionale Bizantino* (Roma: Tipografia Leonina, 1930) 104; «*Acolutia del Trisagion dei morti*», V. BRUNI, *I funerali di un sacerdote...*, 86, 98 etc.; «... strana cântă: „Sf. Dumnezeule...“ pentru morți...», P. PROCOPOVICIU, *Ritualistica sau Manual de Ritual al Bisericii Ort. Române* (Oradea: Tipografia „Diecezană“, 1936), p. 158.

⁵ «*Slujbe bisericești, slujbe sfinte sau servicii divine* (lat. *officium*; gr. ἀκολουθία, ἡ - *acoluthia*; slv. *pozleadevania* = slujbă divină) – se numesc acele rânduieli sau formulare de rugăciune după care se oficiază cultul public al Bisericii prin care comunitatea credincioșilor aduce lui Dumnezeu prinosul (ofranda) ei de laudă, de cinstire, de mulțumire și de slăvire și prin care cere și obține de la El harul și ajutorul Său...», Pr. Prof. Dr. E. BRANIȘTE și Prof. Ecaterina BRANIȘTE, *Dictionar enciclopedic...*, p. 458.

⁶ «*ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΤΡΙΣΑΓΙΟΥ ΤΩΝ ΚΕΚΟΙΜΗΜΕΝΩΝ*», *Ωρολόγιον σὺν Θεῷ Αγίῳ περιέχον τὴν ἡμερονύκτιον τῆς Ἔκκλησίας Ακολουθίαν τῆς Ιερᾶς καὶ περιβλέπτου Μονῆς τῆς Κρυπτοφέρρητης* (Ἐν Κρυπτοφέρρητῃ, 1950) p. 99.

⁷ «*O βνθοῖς σοφίας φιλανθρώπως*», Θ. Στ. Χριστοδούλου, *Η νεκρώσιμη ἀκολουθία κατά τὸν χειρογράφον κώδικες 10ον-12ον αἰώνος*. Τόμος Α'. Γενική Εισαγωγή, Κατάλογοι, Πίνακες (Ιερὰ Μονὴ Προφήτου Ηλιού Θήρας: Έκδόσεις Θεοβίτης, 2005) p. 596.

⁸ «*O βάθει σοφίας φιλανθρώπως*», *Ωρολόγιον σὺν Θεῷ Αγίῳ* (Ἐν Κρυπτοφέρρητῃ), 99 și H. Follieri, *Initia Hymnorum Ecclesiae Graecae*, Vol. III Ο-Σ (Studi e Testi 213, Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1962) p. 6.

Unule⁹ Ziditorule, odihnește, Doamne, sufletele robilor Tăi; că spre Tine nădejdea și-au pus, spre Făcătorul și Ziditorul Dumnezeul nostru.

Cu Sfinții¹⁰ odihnește, Hristoase, sufletele robilor Tăi, unde nu este durere, nici întristare, nici suspin, ci viață fără de sfârșit.

Slavă...

Pomenește, Doamne, ca un bun¹¹ pe robii Tăi, și câte în viață au greșit, iartă-le; că nimeni nu este fără de păcat, fără numai Tu Cel ce poți și celor adormiți a le da odihnă.

Și acum...: a Născătoarei de Dumnezeu¹².

Născătoare de Dumnezeu, apărătoarea tuturor celor ce se roagă¹³, întru tine ne încredem, întru tine ne lăudăm, întru tine este toată nădejdea noastră; roagă pe Cel ce S-a născut din tine pentru nevrednicii robii tăi.

Domnului să ne rugăm.

Doamne, miluiește.

Rugăciune

Pomenește, Doamne, pe cei ce au adormit întru nădejdea¹⁴ invierii vieții celei veșnice, pe părinții și frații noștri, și pe toți cei care în bună-credință s-au

⁹ În să precizez că unele majuscule din textul în română nu apar în textul în greacă, însă nu le-am menționat la note spre a nu îngreuiă redactarea textului.

¹⁰ «Μετὰ τῶν Ἀγίων», Ωρολόγιον σὺν Θεῷ Ἀγίῳ (Ev Κρυπτοφέόρη)..., p. 99; Θ. Στ. Χριστοδούλου, Η νεκρώσιμη ἀκολονθία (vol. I)..., p. 589.

¹¹ «Μνήσθητι, Κύριε, ώς ἀγαθός», Ωρολόγιον σὺν Θεῷ Ἀγίῳ (Ev Κρυπτοφέόρη)..., 99 și H. Follieri, *Initia Hymnorum Ecclesiae Graecae*, Vol. II H-Ξ (Studi e Testi 212, Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1961) p. 436; «Μνήσθητι, Κύριε, ώς ἀγαθός», Θ. Στ. Χριστοδούλου, Η νεκρώσιμη ἀκολονθία (vol. I)..., p. 591.

¹² «Θεοτοκίον», Ωρολόγιον σὺν Θεῷ Ἀγίῳ (Ev Κρυπτοφέόρη)..., p. 100; «Θεοτόκιον, plus souvent Θεοτοκίον, ou, τὸ (de Θεοτόκος, *Mère de Dieu*), s. e. τροπάριον. Tropaire dans lequel la Vierge Marie, Mère de Dieu, est célébrée ou invoquée», L. CLUGNET, *Dictionnaire grec-français des noms liturgiques en usage dans l'Église grecque* (Paris: A. Picard et fils, 1895) p. 63.

¹³ «Θεοτόκε, ἡ προστασία πάντων τῶν δεομένων», Ωρολόγιον σὺν Θεῷ Ἀγίῳ (Ev Κρυπτοφέόρη)..., p. 100; «Θεοτόκε, ἡ προστασία πάντων», H. FOLLIERI, *Initia Hymnorum Ecclesiae Graecae*, Vol. II..., p. 127; «Θεοτόκε, ἡ προστασία πάντων τῶν δεομένων σου», Θ. Στ. Χριστοδούλου, Η νεκρώσιμη ἀκολονθία (vol. I)..., p. 579.

¹⁴ «Μνήσθητι, Κύριε, τῶν ἐπ' ἔλπidi...», Ωρολόγιον σὺν Θεῷ Ἀγίῳ (Ev Κρυπτοφέόρη)..., p. 100.

săvârșit; și le iartă toată greșeala cea de voie și cea fără de voie, cu lucrul, cu cuvântul, cu gândul, de care au fost vătămați. Și-i aşază pe ei în locuri luminoase, în locuri cu verdeață, de unde a fugit durerea, întristarea și suspinul, unde cercetează lumina feței Tale și vesel este pe toți sfînții Tăi cei din veac. Și le dăruiește împărăția Ta și împărtășirea bunătăților Tale celor negraite și vesnice și a vieții celei nesfârșite și fericite. Că Tu ești viața și odihna robilor Tăi celor adormiți, Hristoase Dumnezeule, și Tie slavă înălțăm împreună cu Cel fără de început al Tău Părinte și cu Preasfântul și Bunul și de viață Făcătorul Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin¹⁵.

Si se face Otpustul¹⁶ deplin»¹⁷.

3. Slujba Trisaghionului celor adormiți - particularități

Deși am mărturisit deschis că intenția mea nu este aceea de a analiza în detaliu această structură de slujbă, totuși consider că este necesar să atrag atenția asupra unor aspecte legate de această rânduială, care mi se par deosebit de importante.

O primă observație privind această Rânduială de slujbă o reprezintă faptul că ea nu compare în nicio altă ediție a Ceaslovului în limba greacă sau în limba română (nici măcar în ediția mai veche a Ceaslovului Abației din Grottaferrata, editat la Roma în 1677)¹⁸, ca rânduială în sine, ci doar ca un

¹⁵ În ceea ce privește originea acestei rugăciuni, aş dori să precizez doar faptul că P. Chrysostomus BAUR O.S.B. nu o menționează în studiul său, *Initia Patrum Graecorum*, VOL. II. M-Ω (Studi e Testi 181, Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1955) 44-45; de altfel, nici chiar manuscrisele nu o includ între rugăciunile din rânduielile înmormântării (a se vedea studiul Părintelui Themistoclis HRISTODOULOU, *H νεκρώσιμη ἀκολονθία* (vol. I)..., p. 648).

¹⁶ «Ἀπόλυνσις», *Ωρολόγιον σὺν Θεῷ Αγίῳ* (Ev Κρυπτοφέόρη)..., 100; «Ἀπόλυνσις, εως, ᾧ (class. délivrance, affranchissement; départ). – 1° Le renvoi des assistants que fait le prêtre à la fin d'un office, en récitant une prière spéciale. = MISSA, messe (ce mot étant pris avec sa signification primitive). – 2° La fin d'une cérémonie quelconque. – 3° La prière spéciale que le prêtre prononce, lorsqu'il congédie l'assemblée. Cette prière varie suivant la fête et la nature de la cérémonie», L. CLUGNET, *Dictionnaire grec-français des noms liturgiques...*, p. 18.

¹⁷ *Ωρολόγιον σὺν Θεῷ Αγίῳ* (Ev Κρυπτοφέόρη)..., p. 99-100.

¹⁸ Această ediție a *Ceaslovului* nu indică „SLUJBA TRISAGHIONULUI CELOR ADORMIȚI”, ci redă exact în același loc (adică după *Ceasul întâi*) o slujbă mult mai complexă pentru cei adormiți, „SLUJBA CELOR ADORMIȚI” (“ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΩΝ ΚΕΚΟΙΜΗΜΕΝΩΝ”), cf. *Ωρολόγιον σὺν Θεῷ Αγίῳ κατὰ τὴν ἐκπαλαιή τάξιν οὐ μήν ἀλλὰ καὶ Τυπικὸν τῷ τῆς Κρυπτοφέρρης Μοναστηρίου* (Ev Ρώμη, 1677)

„adaos” la o altă rânduială de slujbă, adică la Miezonoptica din zilele de rând și din sărbătoare¹⁹, ²⁰.

Dreptul de a considera, cu limitele de rigoare, această structură de slujbă ca și un „adaos” la slujba Miezonoptică din zilele de rând și din sărbătoare, nu-l conferă în primul rând lipsa ei din rânduiala Miezonoptică redată de Ceasloavele de origine constantinopolitană, cum ar fi de exemplu cele ale Abației din Grottaferrata²¹, amintite deja.

Pe de altă parte, studiile de specialitate lasă să se înțeleagă faptul că Miezonoptica în structura sa ar putea fi rezultatul, fără doar și poate, al unei sinteze (foarte probabil al celei „neo-savaite”): «Alcătuită din două părți, slujba Miezonoptică are în prima parte un caracter doxologic, adică de slăvire a lui Dumnezeu, iar partea a doua este o rugăciune de mijlocire pentru morți (de pomenire a morților: „Pomenește, Doamne, pe robii tăi...”»²².

Din păcate, lipsa studiilor liturgice fondate pe manuscrise, privind originea și evoluția Ceaslovului, nu ne permite să forțăm ipotezele legate de timpul și de modul în care această structură de slujbă (Miezonoptica) va căpăta forma actuală, sub care va apărea în toate edițiile ulterioare (tipărite) ale Ceaslovului. Cert este că rațiunea pentru care Sfinții Părinți au așezat-o în acest loc este una cât se poate de justă: «... gândul la a doua venire a Domnului, când El va judeca viii și morții, ne îndeamnă să ne aducem aminte și de cei morți și să ne rugăm și pentru ei în ceasul acesta de noapte. Așa se explică prezența tropelor și a rugăciunii pentru cei morți, din a doua parte a Miezonoptică de toate zilele și de sămbătă: «Pomenește,

¹⁹ 106-112; vezi și *Ωρολόγιον σὺν Θεῷ Αγίῳ κατὰ τὴν ἔκπαλαι τάξιν τῆς Μονῆς τῆς Κρυπτοφέρρης* (Romae: Typis Sac. Congreg. De Propaganda Fide, 1772) p. 127-133.

²⁰ «MIEZONOPTICA sau Polușnița (lat. *Nocturnus*; gr. Μεσονυκτικό, τό – *mesonuktiko*; slv. *polušnica*) – este în cultul ortodox cea dintâi dintre slujbele divine care formează ciclul rugăciunii zilnice de dimineață...», Pr. Prof. Dr. E. BRANIȘTE și Prof. Ecaterina BRANIȘTE, *Dicționar enciclopedic...*, p. 293.

²¹ *Ceasoslov, Care cuprinde în sine toată slujba de zi, și de noapte* (București, 1748) pp. 24-25 și 41; *Ceasoslov* (Rădăuți, 1745) pp. 28-30 și 49-50; *Ceasoslov* (Târgoviște, 1715) 24-25 și 41; *Ωρολόγιον* (Enețian, 1714) pp. 25-27 și 41.

²² *Ωρολόγιον σὺν Θεῷ Αγίῳ κατὰ τὴν ἔκπαλαι..., 233-235; Ωρολόγιον σὺν Θεῷ Αγίῳ (Ev Kryptofereqon)..., 28-29 și Ωρολόγιον σὺν Θεῷ Αγίῳ κατὰ τὴν ἔκπαλαι... (Romae: Typis Sac. Congreg. De Propaganda Fide, 1772) pp. 218-221.*

²³ Pr. Prof. Dr. E. BRANIȘTE și Prof. Ecaterina BRANIȘTE, *Dicționar enciclopedic...*, pp. 293-294.

Doamne, pe cei ce încă nu sănătatea învierii și a vieții veșnice au adormit, părinții și frații noștri...»²³.

4. „Slujba Trisaghionului celor adormiți” – ordinea troparelor

O altă remarcă privind această structură de slujbă o constituie, pe de o parte, ordinea troparelor²⁴, astfel că în „Slujba Trisaghionului celor adormiți” ea apare într-un anume fel²⁵, iar în rânduiala Miezoptică în mod diferit²⁶, iar, pe de alta, indicația privind glasul pe care s-ar cânta aceste tropare.

Trebue specificat de asemenea faptul că troparul de la „și acum...”, al Născătoarei de Dumnezeu, din „Slujba Trisaghionului celor adormiți” (Născătoare de Dumnezeu, apărătoarea tuturor celor ce se roagă...)²⁷, diferă de cel din rânduiala Miezoptică (Fericim-te pe tine toate neamurile, Născătoare de Dumnezeu...)²⁸.

²³ Pr. Prof. Dr. E. BRANIȘTE, *Liturgica Specială pentru institutele teologice*, Editura IBMOR, 1985²⁾, pp. 111-112.

²⁴ «Tropar (gr. τὸ τροπάριον – *to troparion*, de la gr. ὁ τρόπος – *o tropos* = mod, fel, chip...) sau *stibiră* – este forma cea mai veche și fundamentală a poeziei imnografice liturgice. În limba greacă, troparul respectă, ca formă, legile compozitiei poetice (ritm, rimă, număr de silabe); prin traducerea în limba română, este redat în proză, respectându-se fondul, în dauna formei...», Pr. Prof. Dr. E. BRANIȘTE și Prof. Ecaterina BRANIȘTE, *Dicționar enciclopedic...*, pp. 522-523.

²⁵ «Cel ce prin adâncul înțelepciunii cu iubirea de oameni..., Cu Sfinții odihnește, Hristoase..., Slavă..., Pomenește, Doamne, ca un bun..., și acum..., Născătoare de Dumnezeu, apărătoarea tuturor celor ce se roagă...», *Ωρολόγιον σὺν Θεῷ Αγίῳ* (Ev Κρυπτοφέροντος)..., pp. 99-100.

²⁶ «Pomenește, Doamne, ca un bun..., Cel ce prin adâncul înțelepciunii cu iubirea de oameni..., Slavă..., Cu Sfinții odihnește, Hristoase..., și acum..., Fericim-te pe tine toate neamurile, Născătoare de Dumnezeu...», *Horologium* (Veneția, 1563), cf. <http://books.google.ro/books?id=vy87AAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=el&rediresc=y#v=onepage&q&f=false> (pagină accesată în 15.08.2012); *Ωρολόγιον* (Enezithei, 1714) 26; *Ωρολόγιον τὸ Μέγα περιέχον ἀπασαν τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ Ἀκολουθίαν κατὰ τὴν τάξιν τῆς Ανατολικῆς Ἑκκλησίας καὶ τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ εὐαγάνων Μοναστηρίων* (Ev Αθήναις: Ἐκδοσις τῆς Αποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἑκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1967³) p. 20; *Ceasoslov, Care cuprinde înșine toată slujba de zi, și de noapte* (București, 1748) p. 24; *Ceasoslov* (Rădăuți, 1745) pp. 28-29; *Ceasoslov*, Târgoviște, 1715, p. 24; *Ceasoslov*, Neamț, 1833, 12r-12v; *Ceaslov*, Editura IBMOR, București, 2001, p. 36.

²⁷ Vezi *Octoih Mare care cuprinde Cântările Învierii pentru toate zilele săptămânii pe cele opt glasuri bisericesti*, Editura IBMOR, București, 2003, pp. 204-205 și *TRIODUL care cuprinde slujbele bisericesti de la Duminica Vameșului și a Fariseului până la Sfânta Înviere*, Editura IBMOR, București, 2000, p. 59.

²⁸ *Ceasoslov*, Târgoviște, 1715, p. 24.

În ceea ce privește glasul indicat în dreptul acestor tropare de către izvoarele amintite în precedență, nu voi insista în mod special, ci voi aminti doar că ele menționează două glasuri diferite: glasul al 2-lea²⁹ și glasul al 8-lea³⁰.

Indicile privind glasul pe care se cântă aceste tropare par a fi totuși destul de importante pentru istoria cărților noastre de cult, deși la prima vedere acest lucru trece neobservat, în sensul că ne arată în mod evident că traducerea textelor s-a făcut după anumite izvoare, și nu altfel.

Iată, aşadar, câteva dintre aspectele legate de această structură de slujbă, despre a cărei evoluție nu s-a scris foarte mult și care ar trebui să intereseze pe specialiști, de vreme ce este parte importantă a rânduielilor din cadrul cultului public al Bisericii noastre, fiind totodată capabilă să ne înfățișeze modul în care a avut loc „transferul” unor elemente de cult dintr-o tradiție în alta, mai exact, din cea studită (constantinopolitană) în cea savaită (palestiniană).

Deci, cei interesați ar avea posibilitatea de a se ocupa în mod detaliat de toate problemele legate de originea și dezvoltarea ei.

De notat, de asemenea, că această Rânduială de slujbă nu compare în nicio altă ediție a Ceaslovului în limba greacă sau în limba română (nici măcar în ediția mai veche a Ceaslovului Abației din Grottaferrata, editat la Roma în 1677), ca rânduială în sine, ci doar ca un „adaos” la o altă rânduială de slujbă, adică la Miezonoptica din zilele de rând și din sărbete.

Summary: The “Trisagion for the dead” – an “inedited” volume of the Abbey of Grottaferrata

The present study presents some aspects concerning this structure of the divine service, named “The Service of the Trisagion for the reposed”, clarifying, on

²⁹ «... καὶ τὰ τροπάρια ταῦτα. ἡχος β'», *Horologium* (Veneția, 1563), cf. http://books.google.ro/books?id=vy87AAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=el&rediresc=y#v=one_page&q&f=false (pagină accesată în 15 08 2012); «... καὶ τὰ Τροπάρια ταῦτα· ΗΧΟΣ Β'», *Ωρολόγιον σὺν Θεῷ Ἀγίῳ* (Ἐν Κουπτοφέδονῃ)..., 99; «*Si Troparele aceastia. Glas, β'*», *Ceasoslov* (Târgoviște, 1715) 24; «*Si Troparele aceastea. Gla(s), β'*», *Ceasoslov*, Care cuprinde însine toată slujba de zi, și de noapte (București, 1748) 24; «*Si Troparele aceastia, Glas. β'*», *Ceasoslov* (Rădăuți, 1745) 28; «*Si Troparele acestea: Glas, β'*», *Ceasoslov* (Neamț, 1833) 12r; «*Apoi troparele acestea, glasul al 2-lea*», *Ceaslov* (București, 2001), 36.

³⁰ «... καὶ τὰ Τροπάρια ταῦτα. ἡχ. πλ. δ'», *Ωρολόγιον* (Ενετίησι, 1714) 25; «*O Αναγνώστης, τὰ Τροπάρια ταῦτα· Ήχος πλ. δ'*», *Ωρολόγιον τὸ Μέγα περιέχον ἀπασαν...*, 20.

the one hand, the ancient practice of the Church, and on the other, reinforcing the elements and acts of the current liturgical practice.

Although the author's intention is to simply indicate the order of this service, without undertaking a complete analysis, it still draws attention to certain aspects of this order.

This service is an important part of the orders of the public cult of our Church, being at the same time capable to show us the manner in which some cult elements were “transferred” from one tradition to another, more precisely from the Studite (Constantinopolitan) to the Sabaite (Palestinian) one.

The *Chasoslov* or *Horologion* edited in the Abbey of Grottaferrata in 1950 presents a special order of the “Trisagion for the reposed”, different from the one presented by our service books.